Hanen

Efterårsnummer 2008

Temanummer om tildragelser under 2. verdenskrig

Under krigen fik hestekøretøjerne en renæssance. Her en jumpe i krydset Hobrovej/Viborgvej i Støvring i 1943. Damen med hat er Marie Wittrup. Drengen på fortovet er Orla Nielsen.

Nye tidender om gamle emner

Medlemsblad for "Lokalhistorisk arkiv for den tidligere Støvring Kommune", der dækker Veggerby, Øster Hornum, Sønderup, Suldrup, Årestrup, Gravlev og Buderup sogne.

Arkivet er beliggende på Øster Hornum skole.

INDHOLD

Indholdsfortegnelse	side	2
Siden sidst	side	3
9. april 1940 set fra Gravlev	side	4
Men vi turde jo ikke hjælpe …	side	5
Flystyrt i Torstedlund skov i april 1945	side	8
Pastor Davidsens tid under jorden	side	19
Flaget blev halet ned 5. maj 1945	side	20
Hvordan jeg oplevede anden verdenskrig 1940-45	side	22
Da Hammer og Segl vajede over Hobrovej	side	25
Minder fra krigens tid	side	27
Arkiv og forening	side	28

Temanummer om besættelsestiden

Dette nummer af ”Hanen” er et temanummer om forholdene under den tyske besættelse fra 1940 til 1945 i vores område. Artiklerne belyser på hver deres måde væsentlige forhold og begivenheder, der havde betydning for befolkningen. Lokalhistorisk Arkiv er i besiddelse af yderligere materiale, som for en dels vedkommende bringes i senere numre af ”Hanen”. Det er Arkivets håb, at der kan indsamles flere fortællinger og billeder fra perioden.

Billeder fra dette nummer af Hanen

På Støvring lokalhistoriske Arkivs webside www.stoevringlokalarkiv.dk kan billederne fra dette nummer af Hanen ses nederst under menupunktet ”Hanen”.

Film på Arkivet

Arkivet råder over en del film af lokalhistorisk interesse. Der er fx film om Støvring svømmebads tilblivelse, revyer i Øster Hornum og Rebstrup uldspinderi. Disse og mange andre er lagt på DVD’er og kan ses på Arkivet i åbningstiden.

Redaktøren efterlyser

Hvem har noget relevant stof, der kan bruges i ”Hanen”? Det kan være erindringer fra krigen, hverdagsfortællinger eller noget helt andet, som andre kan have en interesse i at læse. Fortællingen må meget gerne suppleres med billeder. Redaktøren af ”Hanen” siger på forhånd ”Mange tak!”. Materiale, der stilles Arkivet til låns, kopieres og leveres tilbage til udlåner efter højst 14 dage.

… siden sidst

- På grund af sygdom er Vagn Pedersen udtrådt af bestyrelsen. Foreningen takker Vagn for et engageret og givende arbejde for foreningen gennem mange år. Bjarne Poulsen er indtrådt i bestyrelsen.
- En kulturhistorisk markvandring i området omkring Frendrup Nihøje blev gennemført 12. april med Søren Thrysøe som guide. Arrangementet havde over 40 deltagere.
- En historisk byvandring i Suldrup med Isak Kurinow som guide løb af stabelen 28. maj. Næste aften var der udstilling af før-nu-billeder på Suldrup skole suppleret med et dias-show af gamle billeder, ligeledes kommenteret af Isak Kurinow. Begge arrangementer havde et tilfredsstillende fremmøde.
- I foråret blev der i samarbejde med Ældresagen gennemført et "erindringsværksted" med 12 deltagere. "Erindringsværksteder" vil blive en tilbagevendende aktivitet.
- Af større afleveringer kan nævnes en større billedsamling fra Lissi Mose, Øster Hornum, en større aflevering fra arvinger efter Poul Erik Andersen, Harrild, erindringer af Carl Ulrich, Støvring, protokoller fra Sønderup transformatorstation, erindringer om Juelstrup søs udtørring ved Peter Hansen og foto med registrant af samtlige gravsteder i vores område (kan ses på www.dk-gravsten.dk).
- Der arbejdes på et nærmere samarbejde mellem de seks lokalhistoriske arkiver i Rebild kommune. Et fællesudvalg med ni medlemmer er valgt, heraf tre fra vores arkiv.
- På foreningens generalforsamling var der genvalg af den samlede bestyrelse, der fortsat består af Erling Trads, Robert Kjær, Marit Terp, Bent Aalestrup, Bjarne Poulsen, Kurt Danielsen og Niels Nørgaard Nielsen. Efter generalforsamlingen holdt arkæolog Peter Birkedal et levende billedforedrag om Frendrup Nihøje og udgravningerne i Sebber.

Næste nummer af Hanen vil blandt andet indeholde:

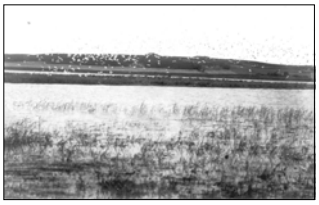

Juelstrup sø

Juelstrup sø
Der er nu i 2008 fremskredne planer om at genetablere Juelstrup sø. Om ikke i hele sin oprindelige udstrækning, så dog store dele af den. I artiklen kan læses en sammenskrivning af flere fortællinger om søens afvanding i de første årtier af 1900-tallet.

Fattighuset bagest

Socialpolitik i tiden omkring 1900
En gennemgang af, hvilke foranstaltninger et sogneråd, i dette tilfælde Øster Hornum sogneråd, satte i værk, når det kneb for samfundets svageste at klare sig. Der sættes fokus på årene 1883 og 1908 og på udviklingen af lovgivning og praksis i dette tidsrum.

Guldbæk skole

Da stilladset skred – en arbejdsulykke i Guldbæk
En fortælling om et reparationsarbejde i 1871 af Guldbæk skole, beliggende midtvejs mellem Guldbæk og Volstrup. Arbejdet gik ikke helt efter planen, idet der indtraf en alvorlig arbejdsulykke, som dog ikke fik nogen konsekvenser for andre end den forulykkede. Arbejdstilsynet var ikke opfundet på det tidspunkt.

9. april 1940 set fra Gravlev

Skrevet i begyndelsen af 1990'erne af Frederik Poulsen (1917 – 1995), "Hensdal" i Gravlev.

Den anden verdenskrig begyndte i september 1939, men bortset fra at enkelte varer blev rationerede, skete der ikke større forandringer her i landet.

Et halvt år efter kom så den tyske besættelse af Danmark, den 9. april. Det blev en dag, som ingen af os, der oplevede den, vil glemme. Jeg var tidligt om morgenen i gang med staldarbejdet ved hestene, da jeg hørte unormal flymotorlarm. Hurtigt løb jeg ud af ladeporten, og straks så jeg tre store tomotorers flyvemaskiner tæt side om side komme lavt over Rold skov, der hvor nu Storkroen ligger. De dykkede helt ned over engen for i næste nu at dukke op lavt over kirketårnet og bogstavelig talt strejfe trætoppene her ved gården. Jeg løb hurtigt over i kostalden og fortalte de andre, som sad ved morgenmalkningen, hvad der var ved at ske.

Frederik Poulsens foto af tyske fly 9. april 1940

I løbet af formiddagen steg flyaktiviteten voldsomt, og da de første fly, som havde afleveret deres last i Aalborg, begyndte at flyve sydpå igen, var det ofte sådan, at man kunne tælle op til 40 til 50 fly i luften på én gang.

De nordgående fly blev ved med at flyve meget lavt. Mange fløj så lavt over engen og op gennem dalen i kohegnet, at vi fra møddingen tydeligt kunne se mandskabet i maskinerne og de hagekors, der var malet oven på vingerne. At der ikke skete flere ulykker ved den hasarderede flyvning kunne nok undre, men der styrtede dog én ned lidt øst for Støvring station. Hele besætningen omkom. En anden måtte nødlande oppe ved Borupgårde, hvor den fik den ene vinge revet af mod en højspændingsmast, men her overlevede besætningen. Først hen mod aften begyndte de første enheder af den tyske hær at køre nordpå ad hovedlandevejen.

Nærbillede af tysk fly over Gravlevdalen

På grund af vor gårds nære beliggenhed ved landevejen skete det adskillige gange, at vi fik indkvartering af større og mindre enheder af den tyske hær under besættelsen. Allerede den 23. april 1940 fik vi indkvartering af et helt kompagni østrigske alpetropper i en uges tid. De var på vej til Norge og afventede skibslejlighed fra Aalborg. Det drejede sig om 120 mand og cirka 30 heste. De menige soldater og underofficerer var nogle meget venlige og rare mennesker, der betragtede deres hjemland som okkuperet og besat af Tyskland ligesom Danmark nu var, bare havde de jo samme sprog som tyskerne. Der var to-tre af de øverste officerer, som var ubehagelige nazister.

Der var fem befalingsmænd, som skulle have en stue med radio og telefon til rådighed som kontor. De skulle også have sovepladser i stuehuset, medens det øvrige mandskab fordelte sig

De østrigske tropper på Hensdals gårdsplads

i laden og på det næsten tomme kostaldloft. De mange heste, som trak deres feltkøkkener og ammunitionsvogne, blev anbragt i maskinhuset, som de selv tømte for maskiner og vogne. Der var jo somme tider lidt rigelig trængsel i stalden, fordi de var så mange, og som før nævnt var de både rare og hjælpsomme.

Mange af dem var småhusmænd og bjergbønder fra Tyrol. De var også meget musikalske. Der var mange, der havde harmonikaer med, og næste alle en mundharpe i lommen, så der var ofte musik og sang i gården.

Senere fik vi ofte indkvartering af mindre motoriserede enheder på 10-20 mand, som regel kun for en nat eller to. Under hele krigen var der påbud om total mørklægning, men egentlige krigshandlinger mærkede vi ikke meget til. Der var nogle angreb af allierede flyvere over Aalborg eller flyvepladsen. Så kunne vi se lyskasterne og høre luftværnskanonerne.

Men vi turde jo ikke hjælpe …

Harriet Eriksen 1960

Harriet Eriksen, Øster Hornum, (1914 - 2000) fortalte 1989 om mødet med et besætningsmedlem fra en nedskudt engelsk flyver, der i sommeren eller efteråret 1944 kom til hendes hjem på Guldbæk Hede og bad om hjælp.

Fortællingen er nedskrevet efter lydbånd 2007.

Vi, min mand Harry og jeg, flyttede, da vi var blevet gift, ud på en ejendom på Guldbæk Hede på Ærtebjergvej 31 i 1935. Området ligger i trekanten mellem Guldbæk, Ellidshøj og Støvring. Vi fik det ældste af børnene, Bent, i 1939 og den anden, Hugo, i 1941. Da var krigen jo så brudt ud i 1940. Det var jo forfærdeligt med alle de maskiner, der fløj lavt derude. Jeg kan huske en gang vi lå i kartoflerne, da kom der sådan en sort tingest. Den gang brugte mændene

jo hat til daglig brug, og jeg troede at flyveren, da den kom, havde taget hatten af min mand, så langt nede var den.

Krigen gik jo, og så i 1944, det må have været om efteråret eller måske snarere om sommeren. Dagen før det jeg vil fortælle om, da rendte tyskerne derude og kravlede op ad den her lyngbakke, Stenhøj. Vi havde halvanden tønde land der, der var fredet, for der var en gravhøj på. Og der gik de derude og de kravlede op ad den her lyngbakke. Der havde jævnligt været tyskere derude, men ikke sådan som den dag. Så kom de og spurgte om de måtte undersøge vores udhuse, og det måtte de jo godt. De gik så ude i udhusene, og det var i alle ejendomme der omkring, og der var jo ingenting af nogen ting. Vi vidste jo ikke hvad de søgte efter, de sagde jo ingenting, vi anede jo ingenting.

Så om søndagen skulle vi have besøg af nogle naboer. De skulle komme til eftermiddagskaffe. Vi sad så inde i stuen. Det var dengang vi havde komfur og Madam Blå og alt det der. Vi sad så inde i stuen og drak kaffe. Det var et gammelt hus, hvor der ikke var noget dørhåndtag, det var sådan en klinkdør, som det kaldtes. Så ville jeg gå ud for at hente kaffekanden, for vi skulle jo have en tår kaffe mere. Så sagde jeg: ”Der er sørme noget, der er mystisk her”. Jeg havde jo lukket døren, men den stod på klem. Der var altså noget, der var galt. Jeg syntes, jeg så skyggen af en mand. Det blev slået hen, for det kunne jo ikke passe, for der kom jo ikke nogen sådan ved højlys dag. Vi sad så lidt igen. Senere var jeg ude i køkkenet igen og jeg havde lukket døren. Da skete det samme. Døren stod på klem, og jeg så den her skygge foran køkkenvinduet. Så var jeg helt sikker på, at der var én derude, hvad det så end kunne være. Så sagde min mand, at nu skulle han nok gå ud for at se efter hvad det var. Han sagde det vel nærmest for at berolige mig. Jeg sagde, at han ikke skulle gå alene derud, der skal én med dig derud, for vi vidste jo ikke hvad det var. Nu havde tyskerne jo lige løbet rundt derude dagen før.

Så fulgtes vi ud, og så der ved hjørnet af stuehuset stod han sådan lige med hovedet fremme, og så sagde han: ”Deutcher, deutcher?”. Nej-nej, det var vi jo ikke. Vi opfattede det jo sådan at han ville sikre sig, at vi ikke var tyskere. Han stod så og kiggede lidt, og vi sagde til ham, at han godt kunne komme hen til os. Vi kunne ikke forstå ham, for han var englænder. Så sagde vi til ham, sådan som vi kunne gøre os forståelige, at han lige skulle komme hen til os og med ind. Han haltede noget så grusomt. Vi fik ham ind i køkkenet, og det første han gjorde var at vise os det her skilt, han havde om halsen. Derefter tog han sin tegnebog op og viste os nogle papirer, han havde. De viste, at han var englænder. Herefter satte han foden frem. Han var i støvler og viste os, at der var hul i bunden af støvlen og ovenud af støvlen. Vi fik støvlen af, og det viste sig, at der var gået et skud igennem hans støvle og helt igennem foden. Han måtte have gået med det nogle dage, hvor han havde skjult sig. Det så jo ganske forfærdeligt ud, da vi fik støvlen af ham.

Vi havde så en stafet ude ved det ene hjørne og én ved det andet hjørne af huset for det tilfælde, at der skulle komme nogen. Han kunne forklare os noget med skoven dernede, altså Guldbækskoven. Vi fik så meget ud af det, at englænderne havde nedkastninger af våben fra flyvere, og at der nede på jorden var nogen frihedskæmpere til at tage imod. Det anede vi jo ingenting om, for det var der jo ikke nogen, der snakkede om. Det kunne han jo så fortælle os lidt om, at det var sådan noget, der var galt. Vi skulle jo have ordnet foden, så vi fik lavet noget sæbevand, som han skulle stikke foden i, for det så jo galt ud. Vi spurgte ham, om han var sulten, for han havde vel ikke fået noget at spise. Han var sulten, og jeg gik op i spisekammeret og smurte noget mad og han spiste altså. Vi havde ikke noget gazebind, men jeg havde et svøb fra børnene. Der skulle jo gøres noget ved det her åbne sår, for det var jo fuldstændig betændt. Vi havde noget jod. Jeg syntes det var synd for manden at hælde jod i det åbne sår, men vi viste ham hvad det var og viste ham at det gjorde ondt, men han sagde, at vi bare skul-

le hælde det i. Så hældte vi det lige ned i såret, og vandet løb ned ad kinderne på ham. Vi fik så foden pakket ind i alt det her svøb, så han knap kunne få foden i støvlen igen. Herefter gik jeg op og smurte en stor madpakke. Vi pakkede desuden resten af svøbet fra børnene, vaselin og jod sammen, så han selv kunne skifte forbinding. Han fik også noget mælk med. Så viste han os et billede af hans kone og to små børn hjemme i England. Da kneb det godt nok for os, for det han gerne ville, det var jo at vi havde beholdt ham, men det turde vi ikke. Vi turde simpelthen ikke, for tyskerne havde jo dagen før løbet deroppe og undersøgt det hele. Vi vidste jo hvad det kostede, hvis vi husede en englænder. Det forklarede vi ham så. Jeg kan stadig se hans øjne for mig, da han gik omkring huset ligesom en hund, der havde fået et lag tæsk, sådan kiggede han efter os. Så viste vi ham over i Annerupskoven eller Støvringskoven, der ligger derude, at der kunne han gå over, og så viste vi ham, at mælkejungerne blev sat ud til vejen og der kunne han bare gå til dem og drikke mælk. Han havde i hvert fald mad nok til to dage. Vi havde det ikke godt.

Det gik så til hen på vinteren. Vi ville jo gerne have givet ham vores adresse og have haft hans adresse, men vi turde ikke, for tyskerne var jo lige omkring os. Vi snakkede jo sommetider om, hvordan det mon gik ham, og så hen på vinteren var der én der boede tættere ved Ellishøj, der var oppe ved os. Han fortalte, at han havde sådan en stak korn, der skulle køres ind. Dernede i den stak havde de fundet en seng, et leje, hvor de kunne se, at englænderen sikkert nok havde ligget. Gården, hvor stakken med lejet blev fundet, lå mellem os og Ellidshøj, ikke særligt langt fra os og Guldbækskoven. På vejen derover havde han sikkert set den her stak og boret sig ind i den. Det havde været tydeligt at se, at han havde været ude og var gået igen. Vi snakkede om, at han jo sikkert havde drukket mælk fra deres mælkejunger og sikkert havde spist nogle rå kartofler og hvad han nu havde kunnet finde der. Hvad der blev af ham, ved vi ikke. Krigen sluttede i maj, men vi fandt ikke ud af, hvad der blev af ham. Det snakkede vi tit om, og vi ville så gerne vide, om han var blevet taget derovre i skoven eller om han var kommet helskindet igennem og hjem.

Så gik der en tid igen, og henne på frugtplantagen på Hovhedevej 13 var det en Erik Balle, der var ejer. Han var søn af forstanderen henne i Store Restrup højskole. Han var på besøg hos os, og vi kom til at snakke om det med englænderen. Det var ellers ikke noget vi snakkede så meget om. Så sagde han: ”Havde jeg endda vidst det”. Han var frihedskæmper og han var imellem dem, der fik folk til Sverige. Men det var jo bagefter. Vi har aldrig hørt noget om det siden og kan heller ikke få noget at vide, for vi har jo ingen adresse på ham i nogen som helst retning.

Det står jo fast, at det sikkert var ham, der boede i den her halmstak, så det har kun været de her få måneder fra vinter og frem til 4. maj, han har skullet klare sig. Vi har aldrig hørt, om at han kom ind andre steder, men han kan jo også have reddet sig på én eller anden måde. Det var det, vi så gerne ville have vidst.

Det her med nedkastningerne over Guldbækskoven var ikke noget vi anede noget om dengang. Vi opdagede ikke noget. Vi boede jo tæt på, og vi kunne jo tydeligt høre flyvemaskinerne, og vi kunne også høre, om det var englændere eller det var tyskere. Nedkastningerne foregik jo om natten, så vi anede ikke noget om, hvad der foregik. Det mest kedelige var jo, at Erik Balle heller ikke havde fortalt noget om at han var én af dem, der hjalp flygtninge, for havde englænderen fået det at vide, var han jo nok kommet til Sverige.

De øjne glemmer jeg aldrig. Han var sådan et nydeligt ungt menneske på 22-23 år, måske 24, men han havde i hvert fald kone og to børn. Og de billeder der. Og så da mine egne drenge blev soldater; det kom tilbage hele tiden, de øjne. At vi ikke kunne hjælpe ham og ikke turde hjælpe ham, for det havde vi jo gerne villet, men nu havde tyskerne lige gået i vores udhuse

og undersøgt det hele dagen før og gået oppe i lyngbakkerne. Og det var i alle udhusene - og vi vidste jo, at det kostede.

… englænderen reddede sig måske tilbage til England …

Rowland T. Williams

Harriet Eriksen fandt aldrig ud af, om den engelske flyver var blevet fanget af tyskerne eller havde reddet sig tilbage til England. Takket være Søren G. Flensteds og Ole Rønnests store viden om engelske og tyske flys havarier i Danmark i perioden 1940 til 1945, kan det sandsynliggøres, at den engelske flyver var Rowland T. Williams. Williams var pilot i en Mustang-jager, som, efter 17. maj 1944 at have skudt en tysk JU 88 ned over Try mellem Hjallerup og Sæby, måtte nødlande lidt sydøst for Hjallerup, da hans maskine var blevet ramt og beskadiget af vragdele fra den tyske maskine. Williams blev hjulpet af flere danske familier på sin videre færd og ved en blanding af held og pokerface slap han gennem den tyske kontrol på Limfjordbroen. I Skovdalen i Aalborg overværede han en fodboldkamp mellem to tyske hold, inden han begav sig sydpå og altså tilfældigvis søgte hjælp hos Harriet Eriksen. Ad forskellige omveje kom han til Sæby, hvorfra han blev sejlet til Göteborg, hvor han ankom om morgenen den 6. juni 1944. 1. juli blev han i en Musquito fløjet tilbage til luftbasen Leuchars i Skotland.

De fleste forhold i beretningen om Williams' færd kan fint passe ind i Harriet Eriksens fortælling, selvom detaljer ikke er helt overensstemmende. Hvis det var Williams, der kom til Guldbæk Hede, må det have været en anden, der om vinteren overnattede i høstakken. Er man interesseret i at læse hele fortællingen om Williams' Danmarksbesøg i maj 1944, kan den læses i Sæby museums årbog 1992. Det ville have glædet Harriet Eriksen at have læst dette!

I skrivende stund (2007) lever Rowland T. Williams stadig, om end han er alvorligt syg.

Flystyrt i Torstedlund skov i april 1945

Skrevet af redaktøren på baggrund af en del avisartikler i Arkivets besiddelse. Artiklernes oplysninger er suppleret med optegnelser af forhenværende lærer Th. Johansen, Årestrup og samtaler med Kresten Jensen, Jens Randers og Ebbe Jacobsen med flere, alle opvokset i Årestrup.

"Min far og mor havde været til bryllupsfest d. 20. april 1945 på gården "Højvang" lige uden for Årestrup, hvor datteren Ella Søndergård var blevet gift med Lars Christensen fra Rodsted. Til vielsen klokken 16 i kirken havde der været 150 deltagere. Selve bryllupsfesten blev holdt i den pyntede lade på "Højvang", hvor der foruden spisning var sang og taler, som det var skik. Mine forældre kørte så i hestevognen hjem et stykke tid efter midnat, da festen var forbi. En bryllupsfest varede jo altid til efter midnat. Om man egentlig måtte færdes ude på det tidspunkt på døgnet ved jeg ikke, men det var også ligegyldigt, da der jo normalt ikke var nogen, der kontrollerede det. Vi så i hvert fald kun yderst sjældent tyske soldater. Godt nok havde der

i den seneste tid været en tiltagende tysk aktivitet foranlediget af at der skete ”noget” på egnen. Senere viste det sig at være nedkastninger af våben til modstandsbevægelsen blandt andet i området mellem Trøjborg og Fløe.

Som de kom kørende der i hestevognen, så de i den måneklare nat et fly styrte brændende ned ude over Torstedlund skov og de hørte de voldsomme brag, da flyet ved nedstyrtningen eksploderede”. Sådan fortæller nu i 2008 den i 1945 15-årige Kresten Jensen, der dengang boede på Stubberupgård et stykke øst for Årestrup.

Baggrund for flystyrtet

I marts 1945, altså få måneder inden 2. verdenskrigs afslutning, blev de allierede klar over, at tyskerne var i færd med at sejle et halvt hundrede knapt færdigbyggede u-både til Norge, hvor det var meningen de skulle gøres helt færdige og udrustes til kamp. Situationen var nu, på grund af de stadig heftigere bombardementer af værfterne i de nordtyske Østersøbyer Lübeck og Kiel, så alvorlig, at man ikke længere kunne regne med at ubådene kunne færdiggøres der.

De allieredes svar var at søge disse sejladser stoppet. Til det formål var der oprettet en afdeling under Royal Air Force’ Costal Command, der koncentrerede sig helt om ubådsjagten. De amerikanskbyggede Liberator-bombefly var, udstyret med radaranlæg, projektører og bomber, velegnede til at udføre denne jagt om natten på ubådene, når de sejlede på overfladen. 206. eskadrille fik af Costal Command ordre til at sænke de halvfærdige ubåde på vej til Norge.

Fredag den 20. april om aftenen lettede to Liberator B 24 bombefly fra den skotske base Leuchars nær Dundee. Det ene med kendetegnet N/206 lettede klokken 20^{11}, og det andet med kendetegnet L/206 klokken 20^{48}. L/206 udførte sin opgave og vendte tilbage til sin base ud på morgenen. Om denne vellykkede operation ved vi fra flykaptajn Elviss’ rapport, at kl. 01^{44} fik man på radarskærmen kontakt med et fartøj, som man straks satte kursen på. I projektøren fandt man ganske rigtigt en opdykket u-båd på ca. 700 ton. Den første bombe faldt ca. 40 m til bagbord, men det næste angreb resulterede i en fuldtræffer og u-bådens eksplosion syv minutter senere. Positionen kan fastslås til 51-52 km nord for Anholt fyr.

Besætningen ved deres fly kort inden den sidste skæbnesvangre flyvetur. I midten med kasket ses førstepiloten Nicodéme Guilonard, 40 år og fra Holland.

Maskinen med kendetegnet N/206 (omtales ofte som ”Liberator B 24 GRb HK 410”) lettede først, men nåede aldrig hjem. I eskadrillens journal konstateres lakonisk, at ”Maskinen kom ikke tilbage. Ingen signaler modtaget”. Det er denne maskines og dens besætnings endeligt denne fortælling omhandler. Dens meget rutinerede besætning, hvoraf de fleste havde fløjet sammen i næsten et år, var på basen kendt som ”Det flyvende Folkeforbund”, fordi den bestod af fire englændere, to walisere, to canadiere, en new-zealænder, en australier og en hollænder.

Nedskydningen
Flyet havde en marchhastighed på 350 km i timen, og fuldt lastet med to et halvt ton bomber, ammunition og brændstof og i lav flyvehøjde for at undgå at blive opdaget af de tyske radaranlæg, befandt de to Liberator-maskiner sig hen under midnat over Himmerland. Tyskerne havde, på grund af den intensive allierede jagt på tyske flyvemaskiner over det tyske luftrum, flyttet en stor del af deres jagereskadriller til blandt andet danske luftbaser, hvor de var knap så udsatte. Det er usikkert om det var antiluftskyts eller mødet med en tysk jager fra Karup eller Aalborg, der fik ram på Liberator N/206. Dog er der øjenvidner, der fortæller, at de på det pågældende tidspunkt hørte flere fly i luften og muligvis også skydning, hvilken kun kan tolkes som kamp mellem Liberatoren og tyske jagerfly. Om nedskydningen fandt sted efter midnat som Kresten Jensen og andre kilder fortæller, eller om det var 23^{40} som hævdet af flere beretninger om hændelsesforløbet, står hen i det dunkle. Flyet styrtede ned i Torstedlund skov omkring to kilometer syd for Årestrup. Først havde det store fly taget toppen af nogle bøgetræer. Så ramte det en samling graner, så omkring 200 træer blev væltet eller rykket op i et 20 meter bredt og 200 meter langt bælte. Den fuldt lastede maskine brændte i en eksplosionsagtig brand op sammen med de elleve besætningsmedlemmer, der var i eller omkring vraget. Hele besætningen omkom selvsagt i dette inferno.

Krestens fortælling om synet i skoven
Nu i 2008 fortæller Kresten Jensen videre om, hvad han oplevede lørdag den 21. april 1945: ”Vi, den øvrige familie, fik jo først noget at vide om det skete næste morgen. Min bror Hans Jørgen var i Årestrup dagen efter for at spille en fodboldkamp. Da de var færdige med fodboldkampen, gik de ind i skoven, hvor flyveren var styrtet ned. Det var først hen på eftermiddagen, da jeg havde spillet min fodboldkamp, at jeg fik lejlighed til at komme ind i skoven for at se, hvad der var sket. Til at begynde med, da jeg kom derud, var det kun meget unge tyske soldater, vel ikke stort ældre end mig selv, vel i alderen 15 til 17 år gamle, der var til stede ved nedstyrtningsstedet. De gjorde ingenting, så vi kunne uden problemer komme til at gå rundt og kigge på vragdelene og resterne af besætningsmedlemmerne. Der lå én af flyverne, hvis øverste del af hovedet var sprængt væk, det husker jeg endnu. Andre steder kunne man se afrevne lemmer, tarme og andre kropsdele. Jeg så vel alt i alt resterne af tre til fire af flybesætningen, liggende hulter til bulter imellem vragdelene af flyet.

På ulykkesstedet inden det blev spærret af for civile

Selve flyveren var også fuldstændig smadret, så der lå større og mindre vragdele overalt, for flyet var jo eksploderet i nedstyrtningsøjeblikket og derefter brændt. Først hen på eftermiddagen kom der en vognfuld voksne tyske soldater kørende i en lastbil. Da de kom, blev vi straks gennet væk fra området, som herefter var spærret af for al civil adgang, og vi fik ikke at vide, hvad der derefter skete med de dræbte flyvere”.

De unge soldater Kresten Jensen omtaler, var en gruppe ”Hitlerjugend” i aldersgruppen under 18 år, der var indkvarteret på det nærliggende Nørlund slot. Allerede kl. 4 om morgenen var de, hidkaldt af eksplosionen og flammerne fra det brændende fly, ankommet til nedstyrtnings-

stedet for at holde vagt og nysgerrige væk, en opgave de med deres unge alder altså ikke magtede. I hvert fald kunne de ikke holde den lokale befolkning borte fra flyvraget og det makabre syn af de sønderrevne og stærkt forbrændte lig. De unge tyskere var efter sigende meget ophidsede, ikke så meget mod de lokale beboere, men mod de engelske flyvere, hvis lig de sparkede til og kaldte ”schwarze Schweine”.

De tyske officerer og den dræbte chauffør
Ad flere omgange og veje ankom senere på dagen tysk militær til skoven. Først på eftermiddagen kom en bil til overskovfoged J. F. Hoppe på ”Conradsminde” i Nørlund skov. I bilen var tre tyske officerer og en chauffør. De forlangte at blive vist ud til stedet, og det skulle være nu! Overskovfogeden tog plads i bilen ved siden af chaufføren. De kørte i stor fart ad de snoede veje ind i skoven ad Sortemosevej. Pludselig hørte de voldsom motorlarm, og de så en formation af allierede flyvere højt over skoven. Skovfogeden fik ved et højt råb chaufføren til at standse og sprang ud for at løbe i skjul mellem grantræerne. Da der igen var blevet stille, kaldte tyskerne på ham, og han kom tilbage og satte sig igen ind i bilen. De havde kørt knap 100 meter, da de så at en engelsk jager, en Mosquito HR 405, komme lige mod dem i ganske lav højde, lige over trætoppene, følgende skovvejen. Chaufføren huggede bremserne i, alle greb efter bildørene, men i samme øjeblik skød englænderen med sin maskinkanon. Overskovfoged Hoppe blev ramt af fire kugler i højre ben, mens chaufføren langt alvorligere blev ramt i den ene lunge. De tre officerer nåede at spring i dækning mellem granerne. Da flyet var forsvundet og motorlyden fortonede sig, kunne man høre chaufføren, der fra vognen kaldte på sine kammerater for at få hjælp. Man afventede, om flyet kom igen. Det gjorde det ikke. Officererne fik på stedet de to sårede forbundet så godt det nu lod sig gøre, hvorefter de så hurtigt som muligt kørte tilbage til skovfogedens bolig, hvorfra de fik ringet efter en ambulance, der kørte den hårdt sårede chauffør til sygehuset i Hobro. Her døde han dagen efter.

De engelske flyvere havde været på jagt efter tyske skibe over Kattegat, og var nu efter endt mission på vej hjem, da de passere hen over egnen. Mosquitoen var ved et uheld kommet væk fra formationen på et tidligere tidspunkt. Der fremgår ikke noget om angrebet på bilen i eskadrilledagbogen, da de ikke ville indrømme at være blevet væk fra de øvrige. Det var en stående ordre, at tyske militærkøretøjer altid var “frit vildt” for allierede jagere. Altså strøg den ned over skoven og kom, flyvende lige over trætoppene, i position til angreb og skød.

Afspærringen, da regulære tyske soldater fra Luftwaffe ankom
Det varede noget inden der blev etableret en effektiv afspærring af nedstyrtningsstedet. Det skete først hen ad halv otte tiden om aftenen, da en lastbil med tyske Luftwaffe-soldater fra Aalborg kom til stede og, som Kresten Jensen fortæller, på en meget kontant facon jagede de tilstedeværende lokale folk bort. Hen på aftenen forlod de unge fra ”Hitlerjugend” stedet og kørte tilbage til deres indkvartering på Nørlund slot og Luftwaffe-soldaterne var nu ene om at holde vagt ved det forulykkede fly. For at signalere at tyskerne mente afspærringen af området alvorligt, hørtes dagen efter skud derinde fra. Hvad der foregik, vidste den lokale befolkning jo således ikke noget om. Der blev gættet på, at de dræbte englændere blev samlet op og kørt til begravelse et eller andet sted, men det var kun gætterier. Hvad der herefter skete i skoven, kan læses senere i artiklen.

Få uger efter var krigen slut, Danmark befriet og tyskerne på vej hjem til deres sønderbombede land. Egnens befolkning huskede nedstyrtningen inde i Torstedlund skov. Der blev søgt meget efter de dødes grave, men forgæves. Ingen vidste, om ligene måske var ført bort eller måske begravet i skoven. Et rygte gik som sagt på, at de døde var kørt væk og begravet andetsteds. En tid blev der talt om muligheden af en begravelse på Aalborg Lufthavns arealer, som i april var besat af tysk militær, men mysteriet blev ikke opklaret i første omgang.

Fri afhentning af vragdele

Om mandagen den 23. april blev det af tyskerne meddelt, at enhver kunne tage, hvad man ville fra vraget, og leder af Årestrup skole, Theodor Johansen, har i sine omhyggelige notater beskrevet sine indtryk fra besøg derude om tirsdagen: "Valpladsen kunne vel have en bredde af ca. 30 skridt og en længde af 200. Der var både kørende, cyklende og gående gæster. Nogle havde været der fra om morgenen. De fire motorer havde vist mest interesse. Unge mænd stod med hamre, tænger og mejsler og slog løs og skruede på hver sin motor. Man samlede op af hvad der kunne bruges og de fire mere eller mindre skæve propeller vendtes bestandig sammen med en vinge. Andre samlede olie i potter, andre kobbertråd og mere. Patronhylstre lå i masser, næsten alle med buler og revner".

I løbet af ugen, hvor fredag var Store Bededag, samlede folk plader, olie, stumper af pas, kompas, engelske mønter, en fiskesnøre, en barbermaskine, sytråd med nåle, karameller.Én prøvede en karamel og sov derefter ikke i tre døgn. En anden mand fandt en pistol, som han glad bragte hjem, men af konen straks blev beordret til at skille sig af med. Han begravede herefter slukøret pistolen ude i hønsegården. En tredje mand ville tage en meget flot guldring af én af de dræbtes finger, men holdt sig i skindet, da en kvinde forarget og højlydt spurgte ham, om han ville være sådan en handling bekendt. Om guldringen fulgte den dræbte i graven er der nogen usikkerhed omkring. Mange andre af de fundne ting opbevares stadig af findernes arvinger. Et propelblad findes fx hos en privat samler i Skørping-området og en vingespids er havnet på et museum i Resen ved Skive. Nogen har givetvis taget tingene som souvenirs, men hovedparten har fjernet vragdele for at sælge dem som metalskrot. I mange år efter styrtet blev der fundet rester af flyet i området.

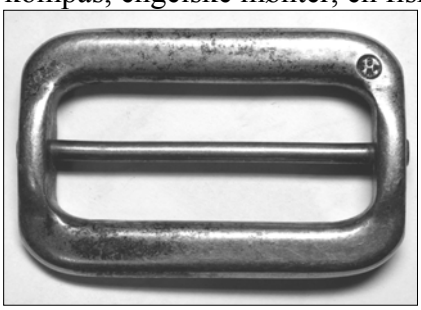

Spænde tilhørende én af de dræbte flyvere

"Flyverstenen" blev rejst efter krigen

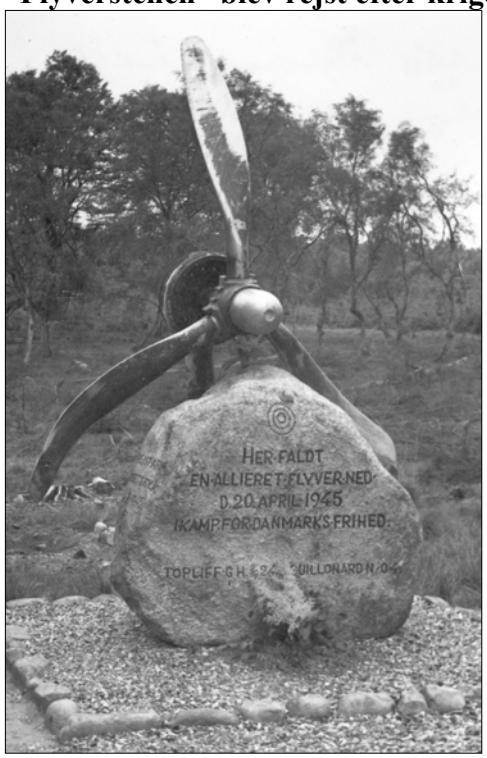

Flyverstenen i Torstedlund skov

Fjorten dage efter befrielsen fik skolelærer Theodor Johansen besøg. Det var chauffør William Christensen, der kom og fortalte, at arbejderne på Nørlund savværk gerne ville have rejst en mindesten på nedstyrtningsstedet. Om Johansen mon ville hjælpe? Det ville han gerne. Arbejderne fandt en egnet sten, fik den slæbt til nedstyrtningsstedet, hvor den blev rejst 4. august 1945. Skolelærer Theodor Johansen var, foruden at være egnens ihærdige lokalhistoriker, kendt som en dygtig stenhugger. Hele eftersommeren og hen på efteråret så folk ham gå ud i skoven, når han var færdig med skolen, og det var mørkning, når han kom hjem.

Først i oktober var mindestenen færdig. Bag stenen var rejst en aksel fra flyvemaskinens landingsstel og til den var fastgjort den ene propel, der var bøjet og forvredet af mødet med træerne og jorden. Den indhugne tekst var: Her faldt en allieret flyver ned d. 20. april 1945 i kamp for Danmarks frihed.

Under denne indskrift var navnene på to af besætningsmedlemmerne. At man allerede på det tidspunkt kendte to besætningsmedlemmers navne skyldtes, at to af besætningsmedlemmerne

sandsynligvis var blevet slynget ud af maskinen ved styrtet og deres legitimationspapirer var blevet fundet af nogle af de lokale tililende før tyskerne spærrede området af. De to var hollænderen Guilonard og australieren Topliff.

Umiddelbart efter afsløringen af Flyverstenen skrev Th. Johansen selv om stenens tilblivelse og højtideligheden ved dens afsløring:

”Denne sten er sat over den engelske Lancasterflyvemaskine (4 motors), som faldt ned her den 20. april 1945 kl. 11^{40} nat. Det var arbejderne ved Konradsminde savværk, der tog sagen op. En komite dannedes og denne rejste stenen den 4. august 1945 af William Christensen (formand), Frederik Eriksen, Hans Nielsen samt Kristian Gustavsen, Svend Kjær, Jens Lundqvist, Kristian Svendsen. Samtlige arbejdere ved savværket hjalp til med at rydde pladsen, hvor maskinen var faldet og med at udgrave og køre stenen fra det sted, syd for Lundemose i Hestehaven, hvor den blev fundet og udgravet lørdag den 23. juni 1945. Den 14. juli kørtes den på vogn forspændt med fire savværksheste til ulykkesstedet. Jeg begyndte hugning af indskriften, som komiteen bestemte, den 23. juli 1945, og den 4. august var jeg tilstede en lørdag eftermiddag i smukt vejr, da ovennævnte personer rejste stenen og opsatte en af maskinens fire propeller over denne. Propellen var blevet ført til Rold, men William Christensen fik fat i den og satte den fast i en aksel fra et af maskinens landingshjul, og den blev støbt op bag stenen.

Lørdag den 6. oktober 1945 klokken tre afsløredes stenen af Flying Officer J. M. Gillan, der på den tid opholdt sig i Aalborg. Det var det dejligste solskinsvejr den 6. oktober, da Flyverstenen afsløredes under overværelse af cirka 50 spejdere og op mod 200 mennesker. Major Bradtfield havde været i Aalborg om onsdagen og fået én af de derværende engelske officerer til at komme herud. Efter at vi havde sunget ”Lyksalig, lyksalig” talte William Christensen om stenens oprejsning, der alt var udført uden udgift. Derefter afslørede Flying Officer J. M. Gillan stenen, der var dækket af et engelsk flag samt Dannebrog. Officeren holdt en tale på engelsk og major Bradtfield oversatte denne derefter til dansk. Han udtalte sin glæde over at være til stede. Stenen ærede ikke alene de faldne, men også deres kammerater, der overlevede krigen. Major Bradtfield talte derefter og udtalte hvor vanskeligt det var at få oplysning om det faldne mandskab, da England havde så mange forskellige tropper samlet i denne krig. Han omtalte de faldnes familier og sagde, at der ville blive gjort et arbejde for at bringe dem kundskab om de faldne så vidt som muligt det kunne lade sig gøre.

Derefter talte jeg og mindede om at admiral Nelsons sidste ord fra Trafalger: ”England expects every man will do his duty” = ”England venter hver mand vil gøre sin pligt” mindede om krigen mod England 1808 – 14 og nævnte de store engelske kommanderende fra den krig og nævnte fem veteraners navne: Christen Salomonsen, Christian Hornum, Jens og Anders Rasmussen og Niels Pedersen, der som menige havde kæmpet mod England. Som deres navne endnu mindedes her på egnen, ville også de faldne englændere mindes i den kommende tid som Englands værdige sønner, der nu kom som Danmarks venner modsat i 1808. Æret være deres minde.

Majoren oplyste, at Topliff tilhørte det Kgl. Luftvåben og vist var overkommanderende i den nedfaldne maskine, hvor der også var englændere med. Pastor Davidsen i ornat holdt andagt ud fra Davids 103. salme. Krigen gjaldt alle nationer og han ønskede fred mellem dem på engelsk: ”God bless our dead and give them peace”, lyste velsignelsen og bad Fadervor. Salmen ”Altid frejdig når du går” blev sunget. Gillan lagde derpå en smuk krans foran stenen og gjorde honnør, hvorpå flere nedlagde blomster, blandt andre modstandsbevægelsen, og festen sluttede”.

Trods ihærdig indsats i den kommende tid lykkedes det ikke at finde ud af, hvor de omkomne var begravet. Det kunne være i skoven tæt ved nedstyrtningsstedet, længere væk eller, som rygtet sagde, et sted på flyvepladsen i Aalborg. Dette rygte havde sin baggrund i at nogle tyske lastbiler havde gjort holdt ved Rold Kro på vej fra nedstyrtningsstedet tilbage til Aalborg. Her mente en Rold-bo, ved at løfte en presenning, at have set de omkomne flyvere. Det lød jo både troligt og rimeligt. Kun de implicerede tyske Luftwaffe-soldater vidste dog hvor gravene var, og disse soldater vidste man ikke hvem var eller hvor de nu befandt sig, så sagen blev ikke opklaret med det første. Kun et tilfælde og en god portion held afslørede senere, hvor begravelsen havde fundet sted.

Fundet

Daværende sognepræst Harald Davidsen fortalte senere: ”Vi opgav ikke håbet om at finde de elleve unge flyvere. Men først hen i 1947 blev der fundet et spor. Nogle modstandsfolk havde, måske igennem en kvinde, der havde været kæreste med én af de tyske officerer, opsporet den mand, der havde været tolk for tyskerne på Nørholm slot. Gennem ham havde de fået en adresse på dén tyske officer, som havde været kommandant på Nørholm slot ved krigens slutning. Ham fik en dansk konsul i Tyskland opsporet og henvendt sig til. Officeren viste sig meget hjælpsom og sendte den kortskitse, han havde lavet i sin lommebog dengang. På skitsen var sat et kryds ved nedfaldsstedet og et kryds ved de omkomnes grav, som skulle være ganske tæt ved hinanden. Der blev straks søgt meget i skoven, men graven blev ikke fundet. Buske og krat havde jo bredt sig og skjult alle spor. Opdagelsen kom helt tilfældigt nogen tid efter. Mine brødre, Aksel og Svend Otto blev indblandet, da det skete. Så vidt jeg husker, var også to brøndborere med.”

Brøndborer Joacim Christensen, Vokslev ved Nibe fortalte senere: ”Min bror, Willy, og jeg var på besøg hos skovfoged Knud Nielsen i Årestrup. Det var hen ved aften en dag i juni (14. juni), da en skovarbejder kom og fortalte, at nu var graven ved den systematiske søgning fundet. ”Min stok “gik igennem” i skovbunden. Da jeg trak den op, kunne vi mærke liglugt”, fortalte arbejderen. Skovfogeden tilkaldte de øvrige skovarbejdere og bad dem gå med ind i skoven for at grave ligene op. Det ville de ikke, jeg tror, det var for meget imod deres indstilling til skoven, at de skulle gå derind i mørket og grave lig op. Det blev så til, at min bror og jeg sagde ja til at medvirke. Skovfogeden mente, opgravningen skulle foretages med det samme, inden nysgerrige kom. Læreren her fra Vokslev, Aksel Davidsen, og hans bror Harald var også med. Vi fik også fat i vor arbejdsmand, Harry Jensen, Vokslev, og politiet kom. Fra Hobro kom politiassistent Andersen, fra Aalborg lederen af teknisk afdeling, Frost Larsen. Vi vidste jo ikke, om der også var gravet noget sprængfarligt ned. Yderligere forlangte vi at få en kasse cigarer med. Cigarerne var til at dulme for ligstanken. Dem skaffede skovfogeden. Så gik vi ind i skoven. Det var nat, inden vi nåede frem til stedet, men på den årstid er det jo ikke helt sort, og desuden havde vi lommelygter med. Jeg kan huske, belysningen var meget primitiv, men vi gik i gang. Klokken halv to om natten fandt vi hvad vi søgte efter. Kun tre spadestik nede fandt vi ligene. De var lagt i render i skovbunden. Vi arbejdede forsigtigt, da vi var bange for sprængstoffer, og ganske rigtigt, der var lagt bombelignende genstande ned. Én eksploderede, men det var en slags “lysbombe”. Jeg husker endnu det voldsomme lys over gravpladsen og op mellem skovens træer.

Pause under gravearbejdet. Flyverstenen ses til venstre.

I den tidlige morgen var vi færdige. Vi lagde presenninger over ligene og gik hjem. Vi var sultne, syntes vi, og skovfogeden bød os på brød med hjortekød. Da vi sad ved bordet, kunne vi ikke spise. Fundstedet var som angivet af den tyske officer umiddelbart vest for nedstyrtningsstedet."

Pastor Davidsens den gang syvårige søn Lars husker stadig: "Jeg kan konkret huske stemningen, da min far kom hjem og fortalte, at man nu havde fundet gravene, og at skovfoged Nielsen havde bedt min far og onkel Aksel om at deltage i opgravningen. Jeg husker den uhygge, jeg oplevede ved at det skulle ske den følgende nat, og jeg kan huske, at min mor var ked af at far skulle være med".

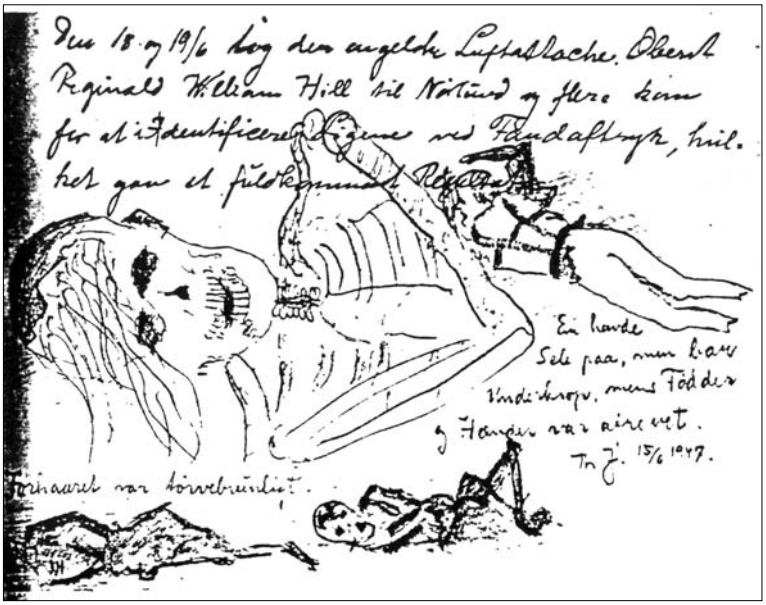

Fra Th. Johansens optegnelser

Lærer Th. Johansen var også ude i skoven den morgen og skriver: "Klokken 6 var alle 11 lig lagt op på en presenning ved sydsiden af graven, hvor jeg så dem. Guilonard lå sydligt. De var i stærk opløsning og stinkede stærkt.

Graven var kun 2,25 meter lang og 1,25 cm bred og 80 cm dyb. Ligene var ukendelige. Kun et havde holdt formen, men manglede fødder og hænder. Hovedet var knust og løst på flere. De blev alle indpakket i sækkelærred før de lagdes i kisterne".

Identifikationen

Hen ved middagstid kom elleve kister fra Aalborg. I løbet af eftermiddagen blev flyverne i kisterne ført ud af skoven og anbragt i skovfoged Nielsens garage ved "Hjortespring" i den nordlige del af skoven. Det blev besluttet, at de skulle begraves på Årestrup kirkegård, hvor menighedsrådet anviste plads. Graver Christen Dyrby fik hjælp af folk fra egnen, og de gravede graven til de elleve flyvere. Kort efter ankom en engelsk officerer, oberst Reginal William Hill, sammen med et identifikationshold fra Tyskland til stede for at foretage en identifikation af de afdøde. Opgaven var meget vanskelig, for på daværende tidspunkt var der jo ikke noget, der hed dna-test, og ligene var jo efter den hårde medfart i forbindelse med styrtet, den efterfølgende eksplosionsagtige brand samt de efterhånden to år i jorden temmelig ukendelige. Det lykkedes dog med sikkerhed at identificere fem af de omkomne.

Kisterne på lastbil ved skovriderens hus

Begravelsen

Da de omkomne således var blevet identificeret, var alt klar til begravelse.

På dagen blev kisterne læsset på en stor gransmykket lastbil og transporteret til Årestrup kirkegård, hvor der blev holdt begravelse i smukt sommervejr den 22. juni 1947.

Under de skyggefulde træer på kirkegården stod de 11 kister, dækket af de flag, som hver af de 11 faldne flyvere havde kæmpet under, Union Jack, i dets forskellige variationer for Australien, New Zealand og Canada og det hollandske flag. Hver af kisterne var tillige smykket med en buket markblomster og en krans, bundet af blå, hvide og røde blomster, som medlemmer af Royal Airforce anbragte på deres kammeraters bårer umiddelbart før begravelseshøjtideligheden indledtes. Ved siden af graven lå de mange kranse, givet af såvel den danske modstandsbevægelse såvel som danske og udenlandske myndigheder.

Pastor Davidsen taler ved begravelsen, stående på en granklædt ølkasse

Det var efter manges erindring den største begravelse, med over 600 deltagere, der nogensinde havde fundet sted i Årestrup.

Til stede var den engelske luftattache i København, groupcaptain Saddler, i spidsen for flere britiske officerer, sekretæren ved den hollandske legation i København van Hamel og enken fru Guilonard samt repræsentanter for den danske hær og flåde og for det danske politi.

Sognepræsten Harald Davidsen talte over Nordahl Grigs ord:
De gav os det bedste, de havde, de ukendte venner.
De gav og en dag til at bruge, rakt med forkullede hænder.

I sin tale sagde Pastor Davidsen bl.a.: ”Disse flyveres kamp var en kamp for frihed, sandhed og ret. Var den ikke ført, havde vi i dag ikke været frie mennesker. Det er med dyb taknemlighed, vi i dag giver vore ukendte venner en grav imellem vore egne døde. Det er os en ære, at vi kan rede en seng til vore ukendte brødre, for vi står i gæld til dem, der gav os en dag til at bruge. Den skal ikke blot tale til os om mænd, der gjorde deres pligt, men om noget større. Større end vort liv er kampen for frihed, sandhed og ret. Det er det dyrebareste, vi ejer. En dag som denne bliver let til skuespil og parade. Gid den må blive noget mere, gid den må blive en uro i sindet for os, så den dag, de gav os for hver især må betyde, at vi lærer at kende vort ansvar, så vi må kæmpe vor kamp mod vold, løgn og uret, hvor det end dukker op, også i

Arbejdere fra Nørlund savværk bar kisterne til graven

vort eget sind". Pastor Davidsen sluttede sin tale med ordene: "Så steder vi da vore ukendte venner i Graven".

Under dybeste stilhed fra de over 600 tilstedeværende bar arbejderne fra Nørlund skov de elleve kister ned i den fælles grav.

Officerer ved graven – foto Jens Randers

Fra begravelsen husker den dengang 17-årige Jens Randers: "Jeg var på det tidspunkt "Reserve-ringer" ved Årestrup Kirke, fordi den faste ringer og graver ved kirken Niels Jensen var ansat som fast daglejer hos min far, menighedsrådsformand og ejer af Damgården Carl Randers, og da han kone ventede sig, måtte jeg forestå den daglige op og nedringningen af solen. Jeg hjalp derfor Niels Jensen med at gøre klar til begravelsen. Han havde lovet, at det skulle være muligt for præsten at stå lidt højt. Niels Jensen havde derfor stillet en ølkasse ved enden af den store fællesgrav. Vi blev dog enige om, lige før højtideligheden skulle begynde, at det måske ikke var så godt med en ølkasse, men vi havde ikke megen tid så jeg beklædte kassen med grangrene, så ingen kunne se, at det var en ølkasse.

Jeg tog en hel del fotografier af begivenheden, men jeg er ikke sikker på at præsten var så begejstret for min aktivitet, for ved en eller anden lejlighed faldt der en bemærkning om det fra hans søn, som jeg på det tidspunkt gik i skole sammen med på Haverslev Privatskole."

Fra sammenkomsten på Nørlund slot

Efter begravelsen var der sammenkomst på Nørlund slot for danske og udenlandske honoratiores, de tilstedeværende pårørende og andre med tilknytning til begivenheden. Først var der middag og siden kaffe i haven.

I lang tid stod der på hver af gravene et enkelt trækors. Den britiske "Verdenskrigsgravkommission", der stod for registrering af gravstederne for de i alt 569.000 dræbte soldater rundt om i Verden fra det britiske Commonwealth og for fremstilling af blivende gravminder, havde nok at se til. Derfor gik der nogle år før de "rigtige" gravsten blev færdiggjort og kom på plads i Årestrup. I december 1947 fik de pårørende den endelige besked om identifikation og begravelse. I øvrigt blev forbindelsen fra nogle af de dræbtes familier længe holdt ved lige med folk i Årestrup. Om det fortæller Pastor Davidsens søn Lars: "Jeg har også en erindring fra senere, da fru Guilonard besøgte os i præstegården. Der var et sus over den dame, som selv en 9 - 10 årig dreng kunne få øje på! Flot at se på, meget udadvendt, hun var det naturlige centrum der hvor hun kom frem. Og så husker jeg en lidt pudsig detalje fra Årestrup skole, hvor hun kom ind i en time hos lærer Johansen, jeg tror også at doktor Liebmann fra Haverslev og major Bradfield fra Nørlund var med. På et tidspunkt spørger hun - på engelsk - lærer Johansen, om hun kunne bo hos ham og hans kone i endnu 2 uger. Og så ryger det ud af munden på lærer Johansen: "That is long enough!" Sagt med jysk betoning og intonation. Det var lige længe nok! Hvad det så endte med, erindrer jeg ikke, hun fik vel sin vilje".

Navne på stenen.
Da man således i forbindelse med fundet af de døde fra engelsk side havde fået rede på, hvem der havde udgjort besætningen på det nedskudte fly, indhuggede lærer Th. Johansen i dagene 4. til 13. maj 1950 deres navne skrevet på mindestenen, kaldet ”Flyverstenen” ude i Torstedlund skov. Det drejede sig om:

1. Nicodéme Guilonard - Førstepilot, 40 år og fra Holland.
2. Anthony Smith - Andenpilot, 23 år og fra New Zeeland.
3. Alan Harding - Navigatør og bomber, 28 år og fra Storbritannien.
4. G. H. Topliff - Navigatør, 20 år og fra Australien.
5. Peter Laycock - Radiotelegrafist og skytte, 24 år og fra Storbritannien.
6. William Spencer - Radiotelegrafist og skytte, 22 år og fra Canada.
7. Thomas Theaker - Skytte. 25 år og fra Canada.
8. George Long - Skytte, fra Storbritannien.
9. Kenneth Emery - Skytte, fra Storbrittanien.
10. Frederick Orritt - Radiotelegrafist, flymekaniker og skytte, 21 år og fra Storbritannien.
11. Windsor Gale - Flymekaniker, 24 år og fra Storbritannien.

Opgravning og genbegravelse
I vinteren 1948 fik begivenhederne et noget makabert efterspil, idet en engelsk kaptajn og hans chauffør kom til præstegården i Årestrup for at tale med sognepræsten Harald Davidsen. De sagde, at ligene skulle graves op igen, så de kunne komme til at ligge i den rigtige militære rangfølge. Det var pastoren ikke lige til sinds at gå med til, så han foreholdt englænderne, at den militære rangfølge vel ikke var væsentlig efter døden. Englænderne fastholdt imidlertid deres krav og selv om Davidsen henviste til at identifikationen af de døde havde været meget usikker for de flestes vedkommende, faktisk havde man kun været sikker på de fem, var svaret fra englænderne: ”That’s an order!”. Den melding kunne den gode sognepræst ikke stikke!

Mandag den 16. februar 1948 klokken otte om morgenen samledes pastor Davidsen, tre menighedsrådsmedlemmer, nemlig Niels Aldal, Laurists Quist, Christian Madsen og graveren Christen Dyrby på Årestrup kirkegård. Den engelske kaptajn og hans chauffør var også til stede som tilskuere til arbejdet. I løbet af dagen blev fire kister flyttet, så nu lå de døde i den rigtige militære rangorden. Ordnung muss sein! Denne dags arbejde blev ikke omtalt i kirkebogen.

Transport under besættelsen

Det var ikke så lige en sag at opretholde et velfungerende transportsystem under besættelsen. En mulighed for at holde bilparken kørende var at montere en gasgenerator på bilen og heri fyre med tørt bøgebrænde. På billedet ses en lastbil med gasgenerator fra Årestrup. Fra venstre ses Gerda Glerup (f. Hansen), hendes mand Niels Glerup og to ukendte. Billedet er fra 1943.

Pastor Davidsens tid ”under jorden”

Fortalt af Lars Davidsen

Jeg er af ”Hanens” redaktør blevet spurgt om, hvorfor min far, pastor Harald Davidsen i Årestrup (1900 – 1983), i den sidste tid af krigen måtte ”gå under jorden”.

Præstefamilien Davidsen (1927-1970), Årestrup: Andreas (1928), Poul Christian (1932), Sidsel Marie (1900-1982), Anne Mette (1930-1992), Harald (1900-1983), Lars (1937- 2008). Foto ca. 1948

Vi, min bror Andreas og jeg, fik desværre ikke spurgt vores far, om han ville uddybe omstændighederne omkring at han måtte gå under jorden under krigen. Det er ikke fordi det på nogen måde var et tabu-emne, men vi fik det altså ikke gjort - i tide.

Vi ved, at det var på grund af hans holdning til tysk jødepolitik, som han tog afstand fra, også åbent fra en talerstol. Om det var fra prædikestolen eller i et foredrag ved vi ikke. Dog klinger der noget i mit øre/min hukommelse om, at der på et tidspunkt i radioen blev sagt noget i retning af: "Hvad jødeforfølgelserne angår er pastor Davidsen i Årestrup enig med …" Det kan have været pastor Sandbæk, men det er gætteri. Og det blev gentaget senere, jeg tror i en radioavislignende sammenhæng.

I de følgende dage kom der flere opringninger til far om, at nu måtte han se at komme ”under jorden”. Jeg mener at opringningerne var anonyme. Og pludselig gik det stærkt. Det var den besked han fik i telefonen, at nu hastede det. Jeg tror far gik under jorden i august, evt. tidligt i september, 1944. Vi fik straks en hjælpepræst, som boede i gæsteværelset ud mod haven. En lang ranglet, (glemsom - min mor måtte minde ham om stort set alt!) ugift præst, som ikke snakkede meget med mig, husker jeg, der blev 7 år i september 1944.

Far fik et identitetskort, hans navn var Mylius Madsen, en person på nogenlunde hans alder, som var død kort før krigen, i et nærliggende sogn (Ravnkilde, igen et gæt). Far bevægede sig udelukkende rundt på cykel, besøgte sin søster Ingeborg i Randers, hvor min bror Andreas boede for at få mellemskole- og gymnasiumeksamen fra Randers Statsskole. Han cyklede også til Thy, hvor han boede hos en stout bonde, der hed Thorning. Far dukkede op juleaften 1944 på Vebbestrup Ungdomsskole, hvor mor var med os 4 børn. Det var en uforglemmelig oplevelse for en 7 års knægt, som ikke vidste det på forhånd. Det var et kort møde, i et lille kælderværelse i skolens anneks.

Vi skulle jo passe på. Vi havde en ung pige i huset, som vi ikke var "sikker på". Der måtte ikke siges noget, når hun var til stede, hvilket jeg syntes var umådeligt spændende. En dag da mor stod og talte i telefon, kom pastor Sandbæk (som jo var en særdeles markant person af dem der var "under jorden") ind i spisestuen, hvor mor talte. Og ind i telefonen sagde hun: "Jamen goddag, pastor Sandbæk, sæt Dem ned mens jeg taler færdig". Præstemanden styrtede ud af huset og ud i skoven. Væk var han. Telefoner blev jo aflyttet dengang.

Men pastor Sandbæk var nu heller ikke selv for fiks. Samme dag kom vores forpagterkone Magna Hosbond senere ind og spurgte mor, hvem det dog var der havde besøgt os. Hun havde

fra sit køkken set en mand komme snigende op igennem haven med alle tegn på, at det her var noget farligt og ulovligt! En sikker vej til almindelig snak i sognet, om at der var noget uldent ved det hele "oppe i præstegården"!

Men det med hovedspørgsmålet: Hvorfor måtte far ”gå under jorden”, kan jeg ikke besvare nærmere end det det ses ovenfor. Det er således rent gætteri, om "nogen" har vidst at pastor Sandbæk kom forbi nu og da. Vi ved det simpelthen ikke.

… hvornår var det nu det var …
Andreas Randers mener at kunne sætte dato på hvornår pastor Davidsen ”gik under jorden”. Det var den 4. december 1944. Det var den dag hans søster Elly blev født. Hans far, Carl Randers, der var kirkeværge, var netop kommet hjem efter at have hentet jordmoderen i Skørping og var ved at sætte den skummende hest på stald, da præsten kom og skulle tale med hans far. Hvad der ellers blev talt om ved han ikke for hans far sagde blot, at ”nu gik præsten under jorden”.

Flaget blev halet ned 5. maj 1945

Jens Randers, født og opvokset på Damgaard i Årestrup, skriver om de sidste dage underbesættelsen i Årestrup

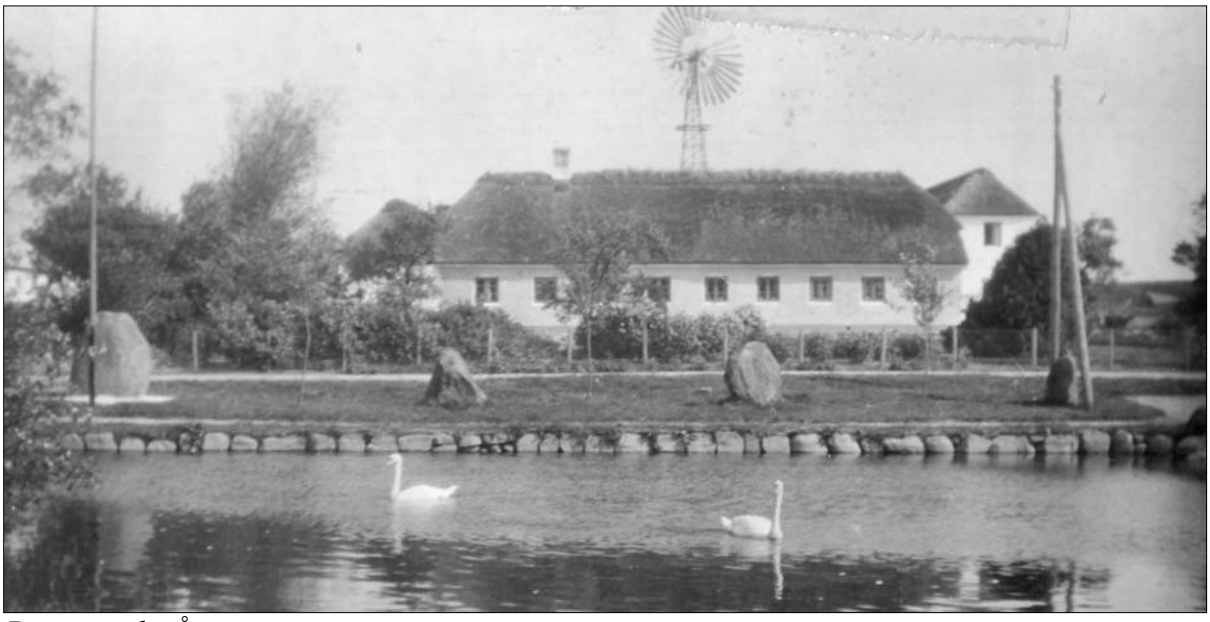

Damgaard i Årestrup

Min bedstefar, Jens Christian Randers, der var født i Torsted 1864, hørte til de gamle anerkendte i byen. Det kan således nævnes, at på hans 80 års fødselsdag viste førstelærer Th. Johansen ham den æresbevisning at komme over på gården med en skoleklasse og sang for ham. Han døde den 5. maj 1945 (befrielsesdagen). Jeg kan huske, at jeg oplevede befrielsen på en lidt speciel måde, idet vi midt på eftermiddagen måtte tage flaget ned som var hejst om morgenen. Normalt ville vi have hejst det på halv stang i anledning af dødsfaldet, men det kunne vi jo ikke, for så ville vi blive antaget for at være nazister. Bedstefar havde haft problemer

med hjertet i nogen tid, og var meget optaget og bevæget over, hvad han havde hørt i radioen om befrielsen og kongens tale til befolkningen.

Jeg havde selv hele formiddagen assisteret Niels Jensen, som var fast daglejer hos fader og ringer ved kirken med at ringe og kime freden ind. Da vi kom hjem og fik kaffe lavet på hjemmebrændt rug, for man kunne ikke få kaffebønner under krigen, sagde bedstefar efter kaffen: "Jens, kan du ikke spænde for jumben og køre mig til Gravlev. Jeg så ikke tyskerne komme ind, nu vil jeg gerne se englænderne". Han havde hørt i radioen, at de ville komme op gennem Jylland og at der var rejst en æresport over hovedvejen ved Gravlev. Han ville dog først gå til barberen. Jeg gik på loftet for at finde det sølvbeslåede seletøj frem. Pludselig hørte jeg nogen råbe om hjælp. Det var min moster Mary, der var på vej op til gården og havde set bedstefar falde om. Jeg løb derned, og vi fik ham båret ind på chaiselongen, hvor han straks udåndede. Selv om moster løb ud for at hente mor og faster, der var oppe på "griseloftet" for at finde sølvtøjet frem, som var gemt der, fordi der havde verseret rygter om at tyskerne ville komme og tage det. Der gik op til befrielsen mange rygter om, hvordan soldaterne stjal og røvede. Hverken mor eller faster nåede ned, inden han udåndede ved min side - hans barnebarn med samme navn som ham.

Døden skyldtes et hjerteslag formentlig fremkaldt i forbindelse med befrielsen og den megen uro i dagene deromkring. Han havde gennem længere tid haft problemer med hjertet. Han havde fra vinduet set, hvordan byens befolkning aftenen før, efter fredsbudskabet havde lydt i den illegale radio fra London om aftenen den 4. maj, var mødt op ved genforeningsstenen ved bydammen nedenfor gården og med sang og jubel givet udtryk for deres glæde over budskabet. Han havde med bevægelse hørt på Kong Christian den 10.'s tale og andre reportager i radioen om formiddagen. Alt dette, ovenpå at han et par dage forinden havde overværet en episode, hvor tyskerne ville beslaglægge fars heste, var nok for meget for ham.

Om den episode husker jeg tydeligt, hvordan vi alle: Bedstefar, faster, mor og alle vi 8 børn stod og så på, at far holdt fast i bidslerne på hestene og den tyske officer trak fra den anden side for at få hestene med. Far bad mig om at løbe over og hente lærer Th. Johansen, som kunne tale tysk. Da han kom til stede forklarede han tyskeren, at far ikke ville udlevere hestene frivilligt, og de måtte skyde ham, hvis de ville tage hans heste. Det ville den tyske officer, der var meget kultiveret, ikke, men fastholdt dog sin ret til at beslaglægge hestene. Det blev bedstefar for meget og han sagde: "Knægt lad dem da få de krikker - tænk på dine børn" eller noget lignende. Jeg husker ikke ordene ordret. Det var klart at bedstefar var bange for, at vi 8 børn skulle blive faderløse. Far fastholdt sit og officeren gav op - måske havde han også forstået problemet. Rygterne om tyskernes hensigter gik som en stormvind i byen, og da ringeren Niels Jensen, som var på arbejde hos far, og jeg gik op i kirketårnet for at se hvor tyskerne drog hen, så vi et syn jeg aldrig glemmer, idet der fra alle gårdene i byen blev drevet heste ud på de yderste marker. Det var som at se, når en stjernekaster sender strålerne ud.

Tørvegravning

Under besættelsen kom der igen for alvor gang i tørvegravningen ude i moserne. På billedet ses et tørvelæs, der efter opgravning og endt tørring i Sørup Mose er på vej hjem til eget forbrug eller videresalg i den stive vogn. Billedet er taget på et tidspunkt under besættelsen.

Hvordan jeg oplevede anden verdenskrig 1940-45

Skrevet af Robert Kjær (f. 1935), der boede på Søndergård, nuværende Jellingvej 13, umiddelbart syd for Svenstrup

Mit hjem lå lige syd for Svenstrup, op ad hovedvej 10 og den østjyske jernbane. Den store trafik dér kom nok til at præge mine oplevelser. Jeg var knap fem år d. 9. april 1940, da krigen kom til Danmark. Om morgen var himlen sort af de tyske flyvere, sådan husker jeg det og har også hørt det mange gange uden dog at vide, hvor mange der egentlig var. Dagen var den første rigtige forårsdag, så far og karlene begyndte at så gødning på marken. Det foregik på den måde, at en karl kørte hestevognen og far strøede gødning bagud af vognen. Jeg var med og vi havde hørt i radioen, at de første tropper ville nå Aalborg ved firetiden. Karlen begyndte nu at drille med, at når de kom, så ville han råbe "Heil Hitler, smid skjorten og brug danske kitler". Det var nok første gang jeg var bange. Da tyskerne kom, sad jeg sammen med et par legekammerater på en grøftekant. Deres biler var høje firepersoners åbne vogne med et maskingevær/kanon placeret på et stativ i midten af bilen. Far fortalte, at de blev ved at komme hele natten. Som tiden gik, blev konvojerne større og tungere. Om morgenen kl. 6 holdt en af konvojerne rast ude på vejen. Op ad dagen kom en enkelt bil og holdt samme sted. Soldaten kom ind og ville have noget vand. Han forklarede, at han havde haft et motorstop og at nu gerne ville vide hvor langt han var bag ud fra resten af konvojen.

Søndergaard i Svenstrup, 1960

Gårdene i Svenstrup havde tit indkvartering, da Svenstrup jernbanestation var forholdsvis stor og havde ramper, der kunne bære det tunge grej. Så der kom tit store enheder her til for senere at skulle videre til Norge. En dag holdt et tog fuldt lastet med krigsmaterialer og soldater. Toget holdt for indkørselssignalet til stationen. Man turde ikke tage det ind, da der var luftalarm. Derimod kørte det et stykke tilbage, så de havde træer på den ene side af toget, så det ikke så nemt kunde ses fra luften. Soldaterne gjorde klar ved kanonerne, hvis de engelske flyvere skulde få øje på dem. Det gjorte de heldigvis ikke, for så kunne vi ikke undgå at komme i skudlinien, da toget holdt ca. 100 meter fra gården. Det blev en skidt dag for de engelske flyvere. Vi så flere, der blev skudt ned den dag. Så vidt jeg har læst regnede englænderne med at der var overskyet, men i stedet var der klart vejr.

Det kniber med at holde styr på de forskellige oplevelser, men her er én, den skete 2. februar 1942. Den gang var det almindelig, at man holdt et spisegilde en gang om året med sine naboer, og netop den dag var der gilde på Mølhøjgård 1 km fra mit hjem. Mor, far, farfar og farmor gik derover. Da de var kommet halvvejs, blev der luftkamp, så granaterne fløj hen ad vejen. De søgte ly i grøften til det var ovre. Mor og far var en tur hjemme for at se, om der var sket noget, og gik så igen. Men senere på aften var det galt igen. Da sad vi sammen med karlene og pigerne i hjørnerne af stuen imod ydervægen, så vi var lidt i dækning. Vi havde ingen beskyttelsesrum. Der var godt nok lagt sandsække for kældervinduerne, men skulle huset virkelig blive ramt, kunne vi jo ikke komme ud. Fordi jeg ved datoen er, at nabokonen fødte den aften og blev kørt på sygehuset imellem de to angreb.

En dag jeg gik og rodede i haven kom den ene bombesprængning efter den anden. Det var banen det gik ud over kun 300 - 400 meter syd for os. En nabo, der var tættere på, var blevet advaret, da han var ude at rense roer. Han fik besked på at blive i den anden ende af marken til det var ovre. Det skete tit, at de danske sabotører sprængte banen, men det var som regel om natten. Når far stod op om morgenen, kunne han som regel sige om banen var sprængt, skønt han ikke hørte togene når de kørte om natten. Men det havde været for stille.

En pige, der tjente ved os, kunne det nemt have gået helt galt med. Hun var taget ud til sin søster i Aalborg en lørdag, og da hun ikke ville cykle hjem om aftenen i mørket, blev hun natten over. Tidligt søndag morgen kørte hun mod Svenstrup. Hun undrede sig nok over, at der ingen mennesker var på gaden, men hun kendte jo ikke byen på den tid af dagen. At der var udgangsforbud havde hun ikke hørt noget om, så hun kørte mod Svenstrup. Da hun kom forbi Mariendals mølle, blev hun forsøgt stoppet af tyskerne, men der gik panik i hende, og hun kørte alt hvad hun kunne. De skød flere salver efter hende, så kuglerne løb hen af vejen, dog uden at ramme. Tyskerne kunne nok have ramt, men anså hende nok trods alt som fredelig. Der var ellers mange unge piger, der blev brugt til kurer. Da hun kom hjem var hun helt ude af det, og bad om hun ikke måtte gå i kirke den formiddag. Det skete sommeren 1943.

En anden pige, der tjente ved os, kom en aften farende ind over den brolagte gårdsplads på cykel uden luft. Der var mange cykler på fast gummi i de år. Tyskerne havde været efter hende et langt stykke af vejen fra Ellidshøj. Hun kom forpustet ind, og mor mente, at hun kunne jo også blive hjemme, når det var mørkt. ”Jamen så oplever jeg jo ikke noget”, sagde Signe.

I lange perioder gik tyskerne vagt på banen døgnet rundt. Det besværliggjorte sprængninger, men sabotørerne sneg sig op på sporet, når vagterne var længst væk. Uvidende deres teknik brugte min kammerat og jeg samme måde, når vi hentede piletræ på banens grund til flitsbuer og pile. Der var fire vagter på en strækning af ca. 500 meter. De gik to og to fra yderpunkt til yderpunkt. Når de passerede hverandre, var der ingen, der havde udsyn til det punkt bag dem, og så var det med at være aktiv inden de vendte sig igen. Det gik godt mange gange, men en dag opdagede tyskerne os og råbte os an. Vi fór over hegnet og ud på marken. De blev ved at råbe, så jeg turde ikke løbe længere. Da jeg vendte mig, så jeg, at de sigtede efter Jørgen. Jeg mener ikke, jeg hverken før eller efter har skreget så højt, for at få Jørgen til at stoppe. Vi blev kaldt tilbage over hegnet og op på volden, hvor de stadig stod og pegede på os. De ville vide hvad vi lavede. Vi forklarede det, og samtidig kunne vi se andre soldater bag dem, som stod og grinede, så vi begyndte at slappe af. Geværerne kom over skulderen og nu ville de have os til at skaffe dem æg og mælk, men oven på den forskrækkelse kendte vi ingen steder, vi kunde skaffe det. Vi gik en lang omvej hjem, så soldaterne ikke kunne se, hvor vi boede.

Også i forbindelse med vagt på jernbanen kom der et hold soldater op til os en søndag morgen. De ville have en vagtstue. Mor ringede på stationen. Den var jo også besat, og i håb om at der var en højere befalingsmand der kunne få dem flyttet, men hun fik den besked, at hun måtte være glad for de ikke tog hele huset. Nu var det bare hvor længe de ville blive, men ud på aftenen forsvandt de.

Efteråret 1944 var to soldater indkvarteret i længere tid. Den ene var midt i tyverne, den anden omkring de halvtreds. De havde to heste og vogn med. Hvad der var mening med det lange ophold fandt vi ikke ud af, men der var mange overalt i byen og på skolen. På skolen havde de samlingssted, og her havde de et feltkøkken. Bernhardt, den yngste af de to soldater i mit hjem, var på skolen hver dag efter mad. En dag løb hestene fra ham, de løb hjem, men han var der næsten samtidig. Det var altid Bernhardt, der kørte. Jeg tror, at Walther kun var med for at passe hestene, men dem skulle de også se til flere gange om natten. Bernhardt var på efterårsmanøvre på Lundby hede i et par uger, og mærkeligt nok var han indkvarteret ved min on-

kel Jens. I den tid Bernhardt var væk, havde vi problemer med Walther. Han var bange for at sove alene i laden, han døjede med mareridt og kaldte flere gange på karlene og ville sove ved dem, men de var lidt bange for ham, for han gik altid med geværet. Ved november tid skulle de rejse. De var på stationen og klar, men så sprang banen og de kom igen. Tredje gang de sagde farvel var Mortens aften. Far sagde "I kommer jo igen". "Nej, for springer banen i aften, bliver tre af os skudt". Var det dem selv, der sprængte banen, eller havde de forbindelse til de danskere, der sprang den? Banen sprang ikke den aften. Jeg husker aldrig, at der var biler eller andet udstyr med de soldater, der var indkvarteret. Det var kun heste og vogne.

Under en ferie ved min moster i Hals var vi i Aalborg. Moster, min fætter Jens Holger og jeg. Om der var flere husker jeg ikke, der var ellers altid mange feriebørn ved moster. Da vi kom til Nørresundby, fik buschaufføren besked på, at han ikke måtte køre til Aalborg, da rutebilstationen var sprængt i luften. Vi gik til Aalborg og i zoologisk have. Da vi gik over broen på Vesterbro, kunne vi se de udbrændte garager og busser. Mors kusine havde forretning på Vesterbro. Hendes ruder var knust og mange andres. Der blev sat træ for, da det var ikke til at få glas. Mange butiksvinduer var i forvejen dækket med træ, forretninger havde jo heller ikke meget at vise frem. Tøjbutikkerne solgte meget metervare, som folk selv syede eller fik syet, men efterhånden som der blev knaphed på stoffer, blændede man hyller af og malede sådan, at det så ud som de var fyldt med tøjruller.

En aften i efteråret 1944 skulle jeg ned i bryggerset og vaske mig. Det var det eneste sted vi havde vand. Der var koldt og fugtig, og på den tid af året var der mange ørentvister og lidt lys, måske kun en 15 watt pære. De øverste vinduer var malet blå, og der var stofgardiner for neden, da det ikke måtte kunne ses ude fra at der var lys. Ret uhyggelig når man sagde at ørentvister gnavede sig ind i ørerne så man blev døv. Da jeg var kommet derned, begyndte der at komme mange udrykningskøretøjer. Det gjorde ikke uhyggen bedre. Jeg tror, at det endte med, at mor vaskede mig. Inden for det næste par timer kom der mange flere udrykninger. De kom oppe fra Vendsyssel og var på vej til Hobro hvor eksprestoget fra København var bombesprængt lidt nord for Hobro. Ikke engang udrykningskøretøjer måtte køre med ordentligt lys. Det samme gentog sig i februar 1945. Der var det blot ved midnat, da eksprestoget var forsinket. To grusomme hændelser, terror som det desværre også sker i dag (2005). Bombemanden var stået på i Randers, havde stillet bomben i den forreste vogn, så stået af i Hobro og bomben var stillet så den sprang, når toget var kommet godt i gang. Det skulle se ud som om at lokomotivet havde udløst bomberne på sporet, så de danske sabotører kunne få skylden.

I Ellidshøj var der et hold russiske fanger, som var sat til at grave skyttegrave langs hovedvejen. Også lige over for gården stod der én. Nu var det sådan at de nok ikke fik nok at spise som fanger, så ham der gravede der gjorde tegn til os i vinduet, at han var sulten. Mor smurte en madpakke til ham, men nu var det så hvordan vi fik den ud til ham uden vagten så det. Jørgen, min kammerat, fandt på at han ville gå ud på vejen og slentre forbi ham og så sende pakken ud til ham, når vagten vendte ryggen til. Det gik også fint, men den kom ikke helt ud til ham, men kan kravlede op på kanten så han kunne nå den med skovlen. At han var glad var der ingen tvivl, men han var bange for at det blev set, at han spiste. Når han tog en bid, bukkede han sig ned i hullet.

Mandag d. 30. april 1945 var vi nok klar over, at det snart var forbi med krigen, men ville fronten komme til at ligge ved Limfjorden, som der gik rygter om? Det skulle være for at tyskerne kunne nå at få så meget med til Norge som muligt, så de kunne kæmpe videre der. Ved aftenstid den mandag kom et kompagni soldater på ca. 100 mand, hvoraf der var tre befalingsmænd. Far fik ordre til at dele det nymalkede mælk ud til alle de menige, der efter hvad far mente ikke over 18 år. Far delte ud, og de skulle hver især betale. Det gik også fint; nogle betalte, andre ikke, men de fik mælk alligevel. I mellemtiden havde de tre befalingsmænd sat

Indkørslen til Søndergaard

sig ind i folkestuen, og da far kom derind ville den ene have det mad, som var sat ind til karlene. Far protesterede og fik medhold af én af de andre. Han forklarede, at maden også var rationeret i Danmark, og at de havde deres egen med. Men så gjorde far en dumhed. Ham der havde spurgt om maden, spurgte om alle havde betalt for mælken. Fars "jae" kom nok for tøvende. Befalingsmanden sprang ud af døren råbte og skreg, at de alle skulle stille i geled. Far forsøgte at sige, at det var i orden med betalingen. Det hjalp ikke; dem der ikke havde betalt måtte stå frem og betale.

Det var nemt at mærke, især på befalingsmændene under hele krigen, hvem der var for eller imod krigen. En af dem den dag var i hvert fald imod. Han bad om han måtte høre radioen. Kl. 18^{15} sendte London på tysk. Han kom med ind i den stue hvor vi havde radioen, de andre vilde ikke med. Om de ikke ville høre at det gik skidt, var tænkeligt. Da nyhederne fra London var slut, rejste han sig, kom hen til far, slog far på skulderen og sagde: "På lørdag er det slut, jeg kan ikke nå at komme i kamp igen". Hvordan de andre reagerede ved jeg ikke. Jeg var syg og i seng den dag og resten af ugen. Da kompagniet kom ind i gården den dag, kom mor op i værelset med to store krukker med flæsk og kød. De blev gemt ned i en kiste med tøj. Hun var bange for at tyskerne skulle tage dem. Netop de to krukker var beregnet til at tage med, hvis vi skulle forlade gården.

De næste dage husker jeg ikke, men fredag d. 4. maj var jeg stadig sengeliggende, og det var min ti års fødselsdag. Min søster Astrid ville i biografen, far og mor diskuterede meget om hun måtte. Fronten lå den aften nær grænsen. Den ene sagde det kunne være det var sidste gang hun fik den oplevelse, og den anden mente, vi skulle være sammen måske den sidste aften. Hun fik lov. Om det var far eller mor der gik af med sejren ved jeg ikke. Da Astrid kom hjem, fortalte hun, at tyskerne havde overgivet sig. Tyskerne nede i byen havde jublet og danset rundt på gader og pladser. En del ryddede deres uniform for alle mærker. Det blev de senere straffet for. De måtte gå hjem til Tyskland.

Da Hammer og Segl vajede over Hobrovej

Carl Ulrich og Leif Blindbæk har begge fortalt om en episode 5. maj 1945 i Støvring. Deres fortællinger er her sammenskrevet af redaktøren

For en kort bemærkning vajede det sovjetiske flag over Hobrovej i Støvring 5. maj 1945. I store træk er Carl Ulrichs og Leif Blindbæks fortællingerne ens, men i detaljen forskellige. Om det var for at drille de tyske tropper, der, stadigt bevæbnede, kørte gennem byen i åbne militære køretøjer, eller det var for at hylde de allierede tropper, man forventede ville komme sydfra i løbet af dagen, er der delte meninger. Det ene udelukker dog ikke det andet.

Krydset, kaldet "Hjørnet" i Støvring 5. maj 1945

Under alle omstændigheder fandt initiativrige Støvring-borgere ud af, at "Hjørnet", som man den gang kaldte krydset Hobrovej/Jernbanegade, skulle pyntes med et dansk flag og flag, der repræsenterede amerikanerne, englænderne og russerne.

Det var ikke noget problem at skaffe hverken et stort dansk flag, et mindre amerikansk eller et britisk i samme størrelse. Derimod var der ikke nogen i Støvring, der var i besiddelse af det sovjetiske flag. Man var imidlertid ikke rådvild. Karetmager Holger Pedersen havde i sin stue et rødt, ensfarvet divantæppe, som i dagens anledning kunne fungere som rød flagdug. Hvor vidt det også var ham eller det var snedkermester N. C. Nielsen, Jernbanegade 10, der af krydsfiner fremstillede Hammer & Segl til flaget, er der lidt uenighed om. Hammer & Segl blev i hvert fald savet ud af krydsfiner og syet på tæppet. Herefter blev alle flagene, som vist på billedet, hængt op i tre meters højde i et reb spændt op i master fra cykelhandler Carl Jensens butik til hjørnet af kroen.

Da flagene var blevet hængt op, samledes efterhånden mange forventningsfulde mennesker langs Hobrovej. Det var imidlertid ikke englændere, der kom kørende. Det gjorde derimod nogle temmelig aggressive tyskere, muligvis Gestapo-folk.

Leif Blindbæk, hvis far havde autoværksted tæt ved "Hjørnet", fortæller om episoden, at pludselig kom en åben lastvogn fyldt med tyske Gestapofolk m.fl. kørende nordfra og skød det russiske flag ned. Maskinpistolkuglerne fløjtede om ørerne på tilskuerne. En kvinde, Agnete Jensen (f. Gregersen), blev ramt i låret og i hast kørt på sygehuset. Tilskuerne flygtede til alle sider i panik.

Carl Ulrich har en lidt anden version, idet han har skrevet, at et af de tyske køretøjer standsede brat, da soldaterne fik øje på den provokerende røde fane. De så meget ophidsede ud, men valgte så at fortsætte kørslen mod nord. Det viste sig dog snart, at provokationen ikke var glemt, for snart efter kom de tilbage og standsede lige under den røde fane. En af tyskerne rejste sig op i bilen og flåede karetmagerens tæppe fri af rebet, mens en anden affyrede en maskinpistolsalve mod syd henover brolægningen på Hobrovejens midte. Projektilerne slog gnister og splinter af brostenene, og nogle prellede af og skiftede retning til stor fare for de mange mennesker på fortovene.

En ung pige, Agnete Jensen, som stod ved skotøjshandlerens butik mellem brugsen og uddeler Christensens privatbolig blev lettere såret. Selv måtte Carl Ulrich have været i farezonen, for han stod lige på det modsatte fortov ud for den smalle hjørneindgang til skolegården.

Støvring-borgerne kom dog til at vente en stund endnu, idet der gik et par dage, inden de engelske tropper kørte gennem Støvring.

Minder fra krigens tid

Karen Damstoft, der er datter af murer Lydert Jensen, Støvring, gik i skole i Støvring under 2. Verdenskrig. Hun har skrevet nedenstående minder fra krigens tid i Støvring.

Støvring Højskole

Tyskerne besatte Støvring højskole i Støvring, og højskoleforstander Robert Stærmose blev hentet af tyskerne. Mit barndomshjem lå lige overfor på Hobrovej nr. 37. Robert Stærmoses datter Bodil kom ud til os og fortalte, at hendes far var væk. Hun var meget ulykkelig og græd meget - og ja, det kan man jo godt forstå!

Min mor døde i 1943 af tuberkulose, da jeg kun var 6 år gammel, og jeg var meget bange, når jeg en gang imellem var alene hjemme, og tyskerne marcherede udenfor og gjorde holdt udenfor vore vinduer på Hobrovej. Jeg satte mig under vort skrivebord i stuen for at gemme mig, så de ikke kunne se mig, da vore vinduer var temmelig store. Jeg troede jo, de kunne se mig.

Bag Frimenighedskirken var der en lejr med russiske fanger og folk fra Støvring smed madpakker ind til dem. De gik op der hvor Mastrupvej ligger i dag - så tyskerne ikke kunne se dem. Man måtte ikke give dem mad, men folk gjorde det alligevel. Skolen var jo også taget i tyskernes besiddelse, så der blev holdt skole for nogle klasser i bager Olesens dagligstue i Jernbanegade (nuværende bager Jacobsen).

Den dag freden kom, var der nogle unge piger, der havde besøgt tyskerne, og de ville gemme sig bag ved russerne, så Støvrings beboere ikke kunne få fat i dem, men russerne rystede dem af sig, men de ville ikke forsvare dem.

Ulrichs gartneri på Viborgvej

Marshall hjælpen efter krigen hjalp os, så vi kunne hente nogle ting i skolen, kan jeg huske. Jeg fik en kjole i lilla og orange farver og det var hidsige farver den gang.

Leon's Grethe, der i dag er 73 år, boede på Viborgvej, fortæller mig, at i huset "Udsigten" overfor, at hendes far gav de russiske fanger mad igennem hækken ved Ulrichs gartneri.

Overfor deres hus boede der nogle de kaldte "amerikanere", fordi de engang havde boet i Amerika, og de fik nogle amerikanske pakker og Grethe fik nogle finer kjoler af dem. Dette var et lille tilbageblik.

Forening og Arkiv

Medlemskab og medlemsblad:
Nye medlemmer kan tegne sig ved henvendelse til et af bestyrelsesmedlemmerne.
Kontingentet er af generalforsamlingen fastsat til 90 kr. om året.
Girokort vil følge med årets første nummer af medlemsbladet ”Hanen”.
”Hanen” udkommer forår og efterår.

Arkivets åbningstider:
Mandag kl. 19^{00} – 21^{30}, torsdag kl. 13^{00} – 17^{00}. Arkivet holder lukket i skolernes ferier.

Henvendelser:
Henvendelser vedrørende foreningens anliggender, arkivforespørgsler, ”Hanen” eller andet kan ske ved henvendelse til et af bestyrelsesmedlemmerne.

Bestyrelse:

Erling Trads	(formand)	78 78 53 37
Robert Kjær	(næstformand)	98 37 11 39
Kurt Danielsen	(kasserer)	98 37 82 26
Bent Aalestrup	(sekretær)	98 37 12 47
Marit Terp		98 37 12 21
Bjarne Poulsen		98 37 38 73
Niels Nørgaard Nielsen	(redaktør af ”Hanen”)	98 38 53 06

Adresseændring bedes meddelt kassereren.

Adresser:
- **Postadresse:** Lokalhistorisk arkiv, Estrupvej 13 B, Øster Hornum, 9530 Støvring, indgang fra Birkehøjvej.
- **Telefon** – normalt kun i åbningstiden: 98 38 57 07
- **e- mail adresse:** lokalhistoriskarkivstoevring@yahoo.dk
- **Hjemmeside:** www.stoevringlokalarkiv.dk

Niels Nørgaard Nielsen, modtager indlæg til ”Hanen”.
Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Trykt hos Årestrup Bogtrykkeri ISSN 0905-202X